

Geomatik

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/geomatik>

e-ISSN 2564-6761

Türkçe ders kitaplarındaki Türk dünyası haritası üzerine

İsmail Çoban ^{*1}, Faruk Polatcan ²

¹ Artvin Çoruh Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, ismaillcoban@artvin.edu.tr

² Firat Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, fpolatcan@firat.edu.tr

Kaynak Göster: Çoban, İ., & Polatcan, F. (2025). Türkçe ders kitaplarındaki Türk dünyası haritası üzerine. Geomatik, 10 (2), 294-303.

DOI:10.29128/geomatik.1643874

Anahtar Kelimeler

Türk dünyası
Harita
Ders kitabı
Öğretim programı

Araştırma Makalesi

Geliş:20.02.2025
Revize:04.03.2025
Kabul:05.03.2025
Yayınlanma:

Öz

Kültürün yeni nesillere aktarımında ana dili öğretiminin yeri oldukça önemlidir. Ana dili öğretiminde ön plana çıkan yazılı ve sözlü kültürün aktarımını görsel kültürün aktarımı da desteklemektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne 2024 yılında eklenen değişikliklerle ders kitaplarında Türk dünyası haritasının da yer alması gerektiği belirtilmektedir. Yine 2024 yılında değişen Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da metin tercihlerinde ve ders kitabı içeriğinde Türk dünyası ile ilgili öğelere yer verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yenilenen Yönetmelik ile Program doğrultusunda ortaokul V. sınıf Türkçe ders kitaplarına eklenen haritanın içeriğinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. V. sınıf Türkçe ders kitaplarının son sayfalarında yer alan Türk dünyası haritası doküman inceleme yöntemiyle değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede Türk dünyası haritasının devlet adlarını, özerk devlet ve bölge adlarını, Türk topluluklarının yaşadıkları coğrafyaları, şehir adlarını, deniz adlarını, boğaz adlarını, göl adlarını ve nehir adlarını içerdiği tespit edilmiştir. Haritada, Türkiye'nin ve Türk dünyasının önemli komşuları olan bazı devlet isimlerine; Türk dünyası için önemli olan şehirlerin, nehirlerin, boğazların isimlerine; Türk dünyasının kültür ve medeniyet eserlerini barındıran bölge isimlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Haritanın, alanında yetkin kartograflar ve Türkologlar tarafından yeniden hazırlanması gerektiğine hem kartografi hem de Türkoloji bilim dalları adına ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

On the map of the Turkish world in Turkish textbooks

Keywords

Turkish world
Map
Textbook
Curriculum

Research Article

Received:
Revised:
Accepted:
Published:

Abstract

The place of mother tongue teaching in transferring culture to new generations is very important. The transfer of written and oral culture, prominent in mother tongue teaching, is also supported by the transfer of visual culture. With the amendment added to the Ministry of National Education Textbooks and Educational Tools Regulation in 2024, it is stated that the Turkish world map should also be included in the textbooks. Again, in the Secondary School Turkish Course Curriculum, which was changed in 2024, it is stated that elements related to the Turkish world should be included in the text preferences and textbook content. In this study, which was carried out in line with the renewed Regulation and Program, to determine the content of the map added to the middle school 5th-grade Turkish textbooks, the scanning method, one of the qualitative research methods, was used. The Turkish world map on the last pages of the 5th grade Turkish textbooks was evaluated using the document review method. In the examination, it was determined that the Turkish world map included state names, autonomous state and region names, geographies where Turkish communities live, city names, sea names, strait names, lake names, and river names. It was determined that the map did not include the names of some states that are important neighbors of Turkey and the Turkish world; the names of cities, rivers, and straits that are important for the Turkish world; and the names of regions that contain cultural and civilizational works of the Turkish world. It was concluded that the map should be re-prepared by competent cartographers and Turkologists in the field and that both cartography and Turkology were needed.

1. Giriş

Coğrafya, insanoğlunun en vazgeçilmez parçasıdır. Coğrafya, insanın hayatını şekillendirmesi, sürdürmesi ve sağladığı uyumla yaşamına yön verdiği bir unsurdur. İnsanların doğup büyümesinin ardından keşfetme dürtüsüyle gerek kendi ülkesi sınırları içinde gerekse diğer ülke sınırları içinde merak duyduğu, öğrendiği hayran olduğu dağlar, denizler, göller, nehirler, ovalar, yaylalar, şehirler, köyler vd. onların hayatında oldukça önemli rol oynamaktadır.

İnsanların geçmişten günümüze hareket kabiliyetlerini artıran rehberler, kılavuzlar ve haritalar karşımıza çıkmaktadır. Bütün dünya milletlerinde olduğu gibi bu kavramların Türk kültüründe de geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli kavramlar olduğu bilinmektedir. Eski Türk yazıtlarından Bilge Tonyukuk Yazıtları'nda da kılavuzların varlığı ile ilgili ifadelerle karşılaşılmaktadır:

tümüş tiyin eşidip bu yolın yorısar yaramaçı tidim yırçı tiledim çölgi az eri bultum: *[O da yağın karlar yüzünden] "Kapanmış." diye haber alınca "Bu yoldan gitsek [bu bizim işimize] yaramayacak" dedim. [Buraları iyi bilen bir] kılavuz [bulunmasını] istedim. Bozkır Az[ları'ndan] bir kişiyi buldum* (BT 23; Alyılmaz, 2021, s. 340).

Türklerin geçmiş dönemde coğrafi bilgisinin fazlaca gelişmiş olduğunu Orhun Yazıtları'ndan takip edebilmek mümkündür. Yön bilgisinin gelişmiş olduğu, coğrafi yapıların detaylıca eserlerde yer aldığı, coğrafi oluşumların adlandırması için kavram işaretlerinin kullanıldığı, bu kavram işaretlerinin özel adlarla birlikte kullanıldığı tespit edilebilen durumlardır:

türük kagan ötüken yiş olursar ilte bung yok ilgerü şantung yazıka tegi süledim taluyka kiçig tegmedim birigerü tokuz ersinke tegi süledim tüpütke kiçig tegmedim kuurıgaru yençü ügüz keçe temir kapıgka tegi süledim yırıgaru yir bayırkuu yiringe tegi süledim bunça yirke tegi yoritdım ötüken yışda yig idi yok ermiş il tutsık yir ötüken yış ermiş: *Türk(lerin) hakını Ötüken Dağları'nda oturur (ve oradan hükmeder) ise ülkede (hiçbir) sıkıntı olmaz. Doğuda Şantung Ovası'na kadar ordu sevk ettim, denize az kala durdum; güneyde Dokuz Ersin'e kadar ordu sevk ettim, Tibet'e az kala durdum; batıda İnci (Sır Derya) Irmağı'nı geçerek Demir Kapı'ya kadar ordu sevk ettim; kuzeyde Yir Bayırku topraklarına kadar ordu sevk ettim; bunca diyara kadar (ordularımı) yürüttüm (ve anladım ki) Ötüken Dağları'ndan daha iyi bir yer asla yok imiş! (Türk halkının yurt edineceği ve yönetileceği yer Ötüken Dağları imiş!* (KT G3-4; Alyılmaz, 2005; Tekin, 2014).

Eski Türk dili yadigârlarından Kâşgarlı Mahmud'un yazmış olduğu Dîvânu Lugâti't-Türk adlı eserde yer alan harita da Türk haritacılık tarihi açısından oldukça kıymetlidir. Alyılmaz (1994), Dîvânu Lugâti't-Türk ile ilgili olarak Kâşgarlı Mahmud'un Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma, Kırgız vd. boylarının yaşadıkları bölgelerden derleme yoluyla elde ettiklerini uyguladığı başarılı yöntemle çok iyi değerlendirdiğini, Türkçenin Arapçayla at başı giden bir dil olduğunu kanıtladığını belirtmektedir (Alyılmaz, 1994). Kâşgarlı Mahmud'un haritasında bugün Kırgızistan sınırları içindeki Balasagun'un merkez olarak alındığı, diğerlerinin onun konumuna göre konumlandırıldığı görülür (Alyılmaz ve Şahin, 2019). Araplara, diğer Müslüman unsurlara Türkçenin öğretilmesi amacıyla da yazıldığı bilinen bir

nevi ders kitabı niteliği de bulunan Dîvânu Lugâti't-Türk'ün Türk Dünyası haritasına sahip olması ve günümüzde de ders kitaplarında Türk Dünyası haritasına yer verilmesi ile geçmişten günümüze bir köprü kurulduğunu da belirtmek gerekir.

2. Öğretim Programları ve Yönetmelikler Doğrultusunda Ders Kitapları ve Türkçe Ders Kitapları

Öğretim programları ile öğretilmesi amaçlanan öğeler, kazandırılması hedeflenen davranışlar öğrencilere planlı bir şekilde aktarılmaktadır. "Eğitim ve öğretimin belirli bir plan içinde, önceden belirlenmiş sınırlar, amaçlar, yöntemler, ölçme ve değerlendirme vd. dâhilinde yürütülmesi ulaşılması amaçlanan hedeflere en kısa yoldan gidilmesini sağlamaktadır" (Çoban, 2024, s. 496).

Geçmişten günümüze uzanan eğitim öğretim faaliyetlerinde her zaman bir materyale ihtiyaç duyulmuştur. Eğitim öğretim faaliyetlerinin şekillenmesinde ise en önemli materyal olarak ders kitapları karşımıza çıkmaktadır. Ders kitapları geçmiş dönemde modern öğretim programlarının olmadığı dönemlerde öğretim programı olarak da kullanılmıştır. Günümüzde de öğretim programlarının uygulanmasında, belli bir plana bağlı kalınmasında, ortak bir öğretimin gerçekleştirilmesinde önemli görev almaktadırlar. Küçükahmet (2011) ders kitaplarının öğretim sürecinde öğrencilerin ne öğreneceği, öğretmenlerin de ne öğreteceğini etkileyen materyallerdir olduğunu belirtmektedir (Küçükahmet, 2011). Ders kitapları, eğitimin, birey ve toplum ile ilgili bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere aktarabilmesindeki en ekonomik araçtır (Ülper, 2010).

"Ders kitabının kullanımı, zaman ve mekân olarak çok nettir. Sınıfta öğretmen tarafından öğrencilere ders vermek amacıyla kullanılır. Açıkça tanımlanmış bir ihtiyaca cevap verir. Belirli bir yaş grubuna yönelir" (Güneş, 2022, s. 20). "Ders kitabı, bir derste kullanılan ve dersin geliştirilmesine esas oluşturan araçlardan birisidir. Başka bir deyişle ders kitabı, belli bir dersin (Sosyal Bilgiler, Matematik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (ilkokul 1, ortaokul 7 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır" (Gülersoy, 2013, s. 8).

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin "Ders kitaplarının ve eğitim araçlarının hazırlanması" ile ilgili bölümünde yer alan 8. maddenin 7. fıkrasında "Ders kitabı ve eğitim araçlarında Türkiye'nin mülki idare bölümleri ile kara ve deniz komşuları haritası ile Türk dünyası haritası yer alır." (MEB, 2024a) ifadesi bulunmaktadır. Yine 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli anlayışı doğrultusunda yenilenen Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) ve yenilenen 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (MEB, 2024b) Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritasına yer verilmiştir. Önceki programdan farklı olarak iki kitap hâlinde yayınlanan V. sınıf Türkçe ders kitaplarının ikisinde de Türk Dünyası Haritası bulunmaktadır. Yeni müfredatın uygulanmadığı 6, 7 ve 8.

sınıfların ders kitaplarına Türk Dünyası Haritası eklenmemiştir.

Foto 1. V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Yer Alan Türk Dünyası Haritası (MEB, 2024b)

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na eklenen harita, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı internet sitesinde yer alan Türk Dünyası Haritasıdır. Bu haritada yer alan bazı ülke isimlerinin ders kitabına harita eklenirken silindiği görülmektedir. Haritanın orijinalini aşağıdaki şekliyle dikkate sunmak mümkündür:

Foto 2. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İnternet Sitesinde Yer Alan Türk Dünyası Haritası (https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_07/09185109_turk_dunyasi_haritasi_ttkb.pdf)

Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğünün internet sayfası üzerinden Bağımsız Türk Cumhuriyetleri Siyasi ve Fiziki Haritalarına ulaşılabilir. Bağımsız Türk Cumhuriyetleri Siyasi Haritasını aşağıdaki gibi dikkate sunmak mümkündür:

Foto 3. Türk Cumhuriyetleri Siyasi Haritası (<https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/bagimsiz-turk-cumhuriyetleri-siyasi-haritasi-1700.pdf>)

Söz konusu haritada Türk Cumhuriyetlerinin ve Türk topluluklarının yaşadıkları yerlerin önemli bölgelerinin haritada ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Yenilenen Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) doğrudan haritaların kullanımı ve haritaların eğitim bilimleri boyutu ile birleştirilmiş olan zihin haritası, hikâye haritası, kavram haritası, duyu haritası gibi tekniklerle kullanımını ön plana çıkarmaktadır. Program'da 112 yerde "harita" sözcüğü yer almaktadır. VII. sınıf okuma kültürü teması, akran değerlendirmesi ile ilgili ölçme ve değerlendirme başlığı, üretim atölyesi etkinliklerinde kullanılacak metin türleri, metin türleri ile ilgili açıklamalar ve öğrenme çıktısının sınıf seviyelerine dağılımı ile ilgili bölümlerde haritaların eğitim öğretim ortamına nasıl taşınacağına dair bilgiler verilmektedir (MEB, 2024c).

Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) ile Türkçe dersinde ele alınacak olan tema başlıkları da güncellenmiştir. Bu doğrultuda VI. sınıf "Farklı Dünyalar" temasına ait alt temalarda "Kültürler arası ilişkiler, kültür ve gönül coğrafyamızda yer alan devletler" (MEB, 2024c) alt tema başlığı da belirtilmiştir. Tarihî süreç incelendiğinde Türklerin kurmuş olduğu devletler, yayıldıkları coğrafyalar ve yakın coğrafyalardaki din, coğrafya, tarih vd. kültürel unsurlarla kurulmuş ilişkiler sonucu birçok insanın Anadolu'ya, Türkiye Cumhuriyetine ilişkin gönül bağlılığı, gönül muhabbeti devam etmektedir. Şüphesiz "gönül coğrafyası" ile ifade edilen coğrafyanın büyük bir bölümünü Türk Dünyası oluşturmaktadır. Program'da böyle bir alt tema / içerik başlığının yer alması hedeflenen ilişkilerin, aktarılması planlanan değerlerin önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Program'da ders kitaplarında kullanılacak metinlerin seçimine ilişkin de bazı ölçütler sunulmaktadır. Program'ın "Metin Seçimine İlişkin Esaslar" başlığının 23. maddesinde "Seçilecek metinler arasında Türk Cumhuriyetleri ile Kıbrıs ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eslere de yer verilmelidir." ifadesi yer almaktadır. İnsanları birleştirip bir arada tutan en önemli unsur dildir. Soy birliği, tarih birliği, dil birliği, coğrafya birliği, kader birliği... olan dünyanın dört bir köşesine yayılmış Türklerin birbirini en iyi şekilde anlamasını sağlayacak unsurlardan birinin de edebiyat olduğunun bilinci bu bölümde görülmektedir. Ders kitaplarında söz konusu metinlerin yer alması var olan bağların güçlenmesini de sağlayacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bu metinlerin serbest okuma metni şeklinde verilmemesi; etkinliklere temel sağlayacak ana metinler olması; metin sayısına oranlarının önceden belirlenen bir orana göre olması; Türkçe öğretmenlerinin bu metinleri ve metinlerin yazıldığı coğrafyaları bilen, anlayabilen yorumlayabilen kişiler olarak yetiştirilmesidir. Türkçe ders kitaplarının biçimsel olarak, içerik olarak (yazılı ve görsel) popüler çalışma konuları niteliğinde Türkçe eğitimi alanında inceleme alanı olduğu pek çok çalışma bulunmaktadır. Türkçe ders kitaplarına eklenen Türk Dünyası Haritası ile ilgili yapılan alan yazını incelemesinde herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması sebebi ve yenilenen yönetmelik ile müfredat doğrultusunda ortaokul V. sınıf Türkçe ders kitaplarına eklenen haritanın içeriğinin belirlenmesi amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

3. Yöntem

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama yönteminde; bilinen olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tespit edilmeye çalışılır. Herhangi bir etkileme çabasından söz edilmez (Karasar, 2012, s. 77).

V. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan Türk dünyası haritasındaki haritacılık ile ilgili unsurların belirlenmesinde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi “Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 140).

İncelemeye söz konusu olan ders kitabına dair künye bilgisini aşağıdaki şekliyle belirtmek mümkündür:

MEB, (2024b). *5. sınıf Türkçe ders kitabı*. (ed. Yusuf Uyar, İsmail Yavuz Öztürk, Bilal Şimşek ve Gülbike Yıldırım). MEB Yayınları.

Kitapta yer alan Türk Dünyası Haritasında belirtilen yer adları kendi ilgi başlıkları altında tespit edilip sınıflandırılmış ve tablolar hâlinde sunulmuştur. Yer adlarından haritada Türk Dünyası ile ilgili eksiklik olarak değerlendirilen hususlar hakkında yorumlarla tablolar açıklanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Haritada yer alan ülke adları

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında adı belirtilen ülke adları Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen ülkeler

Afganistan	Gürcistan	Macaristan
Almanya	Hırvatistan (HRV)	Moğolistan
Arnavutluk (ARN) ¹	Hindistan	Moldova
Avusturya	Hollanda	Norveç
Azerbaycan	Irak	Özbekistan
Belçika (BEL)	İran	Pakistan
Birleşik Krallık	İsveç	Polonya
Bosna-Hersek (BH)	İsviçre (İS)	Romanya
Bulgaristan	Karadağ (KD)	Sırbistan (SR)
Çin Halk Cumhuriyeti	Kazakistan	Suriye
Danimarka	Kırgızistan	Tacikistan
Filistin	Kosova (KS)	Türkiye
Finlandiya	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)	Türkmenistan
Fransa	Kuzey Makedonya (KMKD)	Ukrayna
Güney Rum Yönetimi (GKRY)	Lihtenştayn (LİH)	Yunanistan

¹ Harita üzerinde kısaltmalar ile gösterilen ülke ve bölgeler yapılan kısaltmalar ile birlikte verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 45 ülkenin adının yer aldığı görülmektedir. Türk Dünyasının komşuları, uzak komşuları haritada yer almaktadır. Türk dünyasının en büyük komşularından birisi olan Rusya Federasyonu'nun adının haritada yazılmamış olması harita adına bir eksikliklerdir. Haritanın Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının internet sitesinde yer alan orijinalinde Rusya Federasyonu'nun ve Akdeniz'in güneyinde yer alan ülkelerin adlarının yer aldığı görülmektedir. Ders kitabındaki haritada Akdeniz'in güneyindeki ülkelerin adının yer almaması Program'da belirtilen gönül coğrafyası ifadesi ile uyum göstermemektedir. Haritada Türk Dünyası arasındaki bağlantı yolu üzerinde bulunan Ermenistan'ın adına da yer verilmemiştir. Haritalar çizilirken ve yer adları belirtilirken ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerden uzak bir yaklaşımın sergilenmesi gerekmektedir.

4.2. Özerk devletler / bölgeler

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında adı belirtilen özerk devletlerin / bölgelerin adları Tablo 2'de yer almaktadır:

Tablo 2. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen özerk devletler / bölgeler

Altay Cumhuriyeti (9) ²	Hakasya Cumhuriyeti (10)	Saha (Yakut) Cumhuriyeti
Başkurt Cumhuriyeti (7)	Jammu ve Keşmir (İhtilafli Bölge)	Sincan Uygur Özerk Bölgesi
BM Kontrol Hattı	Kabardin-Balkarya Cumhuriyeti (3)	Tarafsız Bölge
Çuvaşistan Cumhuriyeti (5)	Karaçay-Çerkesya (2)	Tataristan Cumhuriyeti (6)
Dağıstan Cumhuriyeti (4)	Karakalpakistan Cumhuriyeti (8)	Tuva Cumhuriyeti
Gagavuz Yeri (1)	Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti	

Tablo 2 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 17 özerk devlet / bölge adına yer verildiği görülmektedir. Haritada yer verilen tarafsız bölge, BM kontrol hattı ve ihtilafli bölge gösterimlerine de bu başlıkta yer verilmiştir.

4.3. Türk topluluklarının yaşadığı coğrafyalar

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında dünya üzerinde Türklerin yaşadıkları bazı bölgelerin de harflerle numaralandırıldığı ve açıklama olarak verildiği görülmektedir. Türklerin dünya üzerinde yaşadıkları bazı bölgelerin harita üzerindeki gösterimine dair kısaltmalar ve adlandırmalar Tablo 3'te yer almaktadır:

² Harita üzerinde numara ile gösterilip açıklanan bölgeler numaraları ile birlikte gösterilmiştir.

Tablo 3. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen Türk topluluklarının yaşadıkları coğrafyalar

a: Avrupa'daki Türkler	e: Suriye Türkmenleri	i: Hindistan Türkmenleri
b: Kosova Türkleri	f: Irak Türkmenleri	j: Çin Halk Cumhuriyeti Türkleri
c: Yunanistan Türkleri	g: İran Türkleri	k: Moğolistan Türkleri
ç: Bulgaristan Türkleri	h: Afganistan Türkmenleri	l: Rusya Federasyonu Türkleri
d: Romanya Türkleri	ı: Pakistan Türkmenleri	

Tablo 3 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 14 bölgenin de Türk topluluklarının yaşadıkları yerler olarak işaretlendiği görülmektedir. Farklı ülkelerin sınırları içerisinde özerk sınırlar içinde olmadan çalışma, coğrafi kader gibi sebeplerle bulunan Türk topluluklarına yer verilmesi harita adına olumlu bir izlenim yaratmaktadır. Özellikle Avrupa'daki Türkler için verilen gösterimin Avrupa'nın farklı ülkelerindeki Türk toplulukları için ayrı ayrı gösterilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir.

4.4. Şehir adları

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında adı belirtilen şehir adları Tablo 4'te yer almaktadır:

Tablo 4. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen şehirler

Amsterdam	Duşanbe	Paris
Ankara	Helsinki	Pekin
Astana	İslamabad	Sofya
Aşgabat	Kâbil	Stokholm
Atina	Kiev	Şam
Bağdat	Kişinev	Tahran
Bakü	Kopenhag	Taşkent
Berlin	Lefkoşa	Tiflis
Bişkek	Londra	Ulanbator
Brüksel	Moskova	Varşova
Bükreş	Oslo	Yeni Delhi

Tablo 4 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 33 şehrin adının yer aldığı görülmektedir. Türk tarihi açısından önem arz eden Viyana, Budapeşte, İstanbul, Alma Ata, Semerkant, Buhara, Kâşgar, Tebriz vd. şehirlerin adlarına yer verilmemesi harita adına bir eksiklik olarak görülmektedir. Türklerin kültürlerini yaşatırken konargöçer bir hayat tarzı sürerken bile birçok şehri kurdukları bilinmektedir. Eski Türk şehirleri ve mimari yapıları ile ilgili olarak bk: Alyılmaz, 2002; Alyılmaz, 2012. Cengiz Alyılmaz, İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri adlı eserinde İpek Yolu'nun kavşak noktalarında bulunan birçok Türk şehri zikrederken bu şehirlerle ilgili olarak bazı görsel tasarımlarına da yer vermiştir (Alyılmaz, 2015).

Foto 4. Tarihî İpek Yolu'nun önemli kavşak noktalarına dair bir tasarım (Tasarım: Onur Er; Cengiz Alyılmaz Arşivi).

Foto 5. Tarihi İpek Yolu'nun önemli şehirlerine dair bir tasarım (Tasarım: Onur Er; Cengiz Alyılmaz Arşivi).

4.5. Deniz adları

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında adı belirtilen deniz adları Tablo 5'te yer almaktadır:

Tablo 5. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen denizler

Adriyatik Denizi	Ege Denizi	Manş Denizi
Akdeniz	Hazar Denizi	Norveç Denizi
Azak Denizi	Kara Denizi	Ohotsk Denizi
Baltık Denizi	Karadeniz	Tiren Denizi
Barents Denizi	Kızıldeniz	Umman Denizi
Bering Denizi	Kuzey Denizi	Yemen Denizi

Tablo 5 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 18 denizin adının yer aldığı görülmektedir. Türk Dünyası coğrafyasındaki denizlere ve dünyadaki diğer denizlere haritada yer verildiği görülmektedir. Haritada, Cebelitarık Boğazı ve Hürmüz Boğazı yer verilen diğer adlardır. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan deniz hattı üzerinde bulunan İstanbul Boğazı'nın haritada gösterilmemesi eksik bir husus olarak dikkat çekmektedir.

4.6. Göl adları

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında adı belirtilen göl adları Tablo 6'da yer almaktadır:

Tablo 6. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen göller

Aral Gölü	Issık Göl	Sarıkamyş Gölü
Balkaş Gölü	Ladoga Gölü	Tuz Gölü
Baykal Gölü	Onega Gölü	Urumiye Gölü
Hulun Gölü	Ribinsk Gölü	Baraj Van Gölü

Tablo 6 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 12 gölün adının yer aldığı görülmektedir. Türk Dünyası coğrafyasındaki göllere ve dünyadaki diğer bazı göllere haritada yer verildiği görülmektedir.

4.7. Nehir adları

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Türk Dünyası Haritasında adı belirtilen nehir adları Tablo 7'de yer almaktadır:

Tablo 7. V. sınıf Türkçe ders kitabı'ndaki Türk dünyası haritasında yer verilen nehirler

Dicle Nehri	Lena Nehri	Severnaya Divina Nehri
Don Nehri	Meriç Nehri	Sırderya Nehri
Fırat Nehri	Nil Nehri	Tuna Nehri
Ganj Nehri	Obi Nehri	Ural Nehri
Hotan Nehri	Peçora Nehri	Usa Nehri
İndigirka Nehri	Po Nehri	Volga Nehri
İndus Nehri	Sarı Nehri	Yenisey Nehri
İrtiş Nehri	Sen Nehri	

Tablo 7 incelendiğinde ders kitabında yer verilen Türk Dünyası Haritasında 23 nehrin adının yer aldığı görülmektedir. Türk Dünyası coğrafyasındaki nehirlere ve dünyadaki diğer bazı nehirlere haritada yer verildiği görülmektedir. Su, Türkler için her zaman önem arz etmiştir. Denizler, göller, nehirler Türklerin hayatını sürdürürken yurt edindikleri yerlerin seçiminde etkili olmuştur. "Eski Türk inanışına göre akarsular, göller, denizler, her topluluğa, millete nasip olmaz. Tanrı'nın lütfu ve emaneti olan suları temiz tutmak ve korumak Tanrı'ya saygının gereği olarak görülmüştür. Baykal, Aral, Hazar, Orhun, Yenisey, Tamir, Selenge, Anı, İrtiş, İdil, Abakan, Tuna, Sakarya, Aras ve daha yüzlerce göl ve akarsu Türkler için hem geçmişte hem de bugün farklı anlamlar taşır. Tanrı'nın nimeti (Tengri "kut"ı, "ülüg"i),

ataların mirası kutsal (ıduku) akarsuların, ırmakların, göllerin yad ellerde kalması, elden çıkması ise, hem Tanrı'ya layık kul hem de atalara layık evlat olmama anlamına gelir" (Alyılmaz ve Alyılmaz, 2014, s. 77). Türk hayatının ve coğrafyasının şekillenmesinde önemli rol oynayan deniz, göl ve nehir adlarının bir kısmının V. sınıf Türkçe ders kitabındaki Türk Dünyası Haritası'nda yer almadığı tespit edilmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Metinlerle, etkinliklerle, sınıf içi iletişimlerle dile getirilecek kültürlerin, insanların, coğrafyaların görünür kılınması adına V. sınıf Türkçe ders kitaplarına eklenen Türk Dünyası Haritası'na dair şunları da dile getirmek mümkündür:

Türk dünyasının ülke isimlerinin ön plana çıkarıldığı, detaylandırılmadığı bir harita görülmektedir. Haritada Türk Dünyası Haritası başlığı altında pembe renk ile "Bağımsız Türk Devletleri", açık sarı renk ile "Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri" ve turuncu renk ile "Türk Topulukları"nın yaşadıkları yerlerin gösterildiği belirtilmektedir. Ayrıca "Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri", Türk Topulukları" ve "Ülke Kısaltmaları" başlıkları haritanın açıklamasını oluşturmaktadır.

Haritada devlet adlarının koyu ve diğer yer adlarına göre daha büyük punto ile yazıldığı görülmektedir. Harita ölçeği ve ülkelerin yüz ölçümü dikkate alınarak ülke adlarının yüz ölçümü azaldıkça daha küçük puntolar ile yazıldığı görülmektedir. Türk cumhuriyetleri ve Türk bölgelerinin gösterildiği sarı renkli alanlarda yazı puntosunun düşürüldüğü ve kalın (bold) gösterimin terk edildiği dikkat çekmektedir. Bu gösterimlerde bazı bölgelerin adının verilmediği numaralandırma yapıldığı izlenmektedir.

Türk coğrafyalarına dair gösterimlerde başkentlerin komşu ülkelerin başkent isimleriyle haritada yer aldığı görülmektedir. Türk dünyası için önemli olan birçok şehrin adının haritada yer almaması bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Şehir, nehir, göl vd. adlarının gösteriminde tercih edilen düşük punto, V. sınıf öğrencileri için Program'da belirtilen ölçüden küçüktür. Bu durum okunabilirliği düşürmektedir.

V. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer verilen Türk Dünyası Haritası'nda ülke adları, özerk devletlerin / bölgelerin adları, Türk topluluklarının yaşadığı coğrafyaların adları, şehir adları, deniz adları, göl adları, boğaz adları ve nehir adları yer almaktadır. Yapılan inceleme sonucunda haritada toplam 164 yere dikkat çekilmiştir. Bu 164 yerin bir kısmı Türk Dünyası ile doğrudan; bir kısmı dolaylı olarak ilgilidir. Bu yerlerin bir kısmının ise Türk dünyası ile alakası oldukça azdır.

İlgili Yönetmelik'in ve Program'ın birbirini desteklemesi olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Alyılmaz (2018) Türkçe eğitimi alanında hedef kitlenin ihtiyacı göz önünde bulundurulmadan hazırlanan programlar ve ders kitapları ile ilgili olarak "Günümüzde, hedef kitlenin hangi uyruktan, hangi ana dili ailesinden, hangi Türk lehçesinden, hangi kültürel çevreden ve hangi yaş grubundan olduğuna bakılmadan hazırlanan programlar, kitaplar / Türkçe öğretim setleri, oluşturulan homojen

olmayan sınıflar, amaca ve ihtiyaca uygun olmayan ortamlar, Türkçe öğretimi alanında karşılaşılan en ciddi sorunların başında gelir" (Alyılmaz, 2018, s. 2455) görüşünü dile getirmektedir. Genel anlamda ders kitaplarına özel anlamda Türkçe ders kitaplarına Türk Dünyası Haritası'nın eklenmesinin hedef kitlenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Haritada Türk dili ve Türk kültürü için önemli merkezlerin, müzelerin gösterilmemiş olması bir diğer eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Örneğin Eski Türkçe Dönemi'ne ait yazıtların buldukları konumlarının haritada gösterilmesi yerinde olacaktır. Alyılmaz ve Alyılmaz (2022) Türk dili ve Türk lehçeleri ile ilgili haritalar hakkında "Türk dili ve Türk lehçeleriyle ilgili sanal ortamlarda pek çok harita ve bilgi bulunmaktadır. Bunların arasında son birkaç yıl içinde hazırlanmış haritalar ve yazılmış makaleler olsa da tamamına yakını birbirinin tekrarı niteliğindedir. Söz konusu haritalar ve mevcut bilgiler doğrulanmaya ve güncellemeye muhtaçtır. Türk dili ve lehçeleri için durum böyleyken bütün dünya dilleri için daha vahim ve içinden çıkılmaz hâldedir" (Alyılmaz ve Alyılmaz, 2022, s. 300) görüşünü belirtmektedir. Türk dili ve Türk lehçeleri ile ilgili olarak hazırlanacak haritaların Türk Dünyası Haritası hazırlayıcıları için de yol gösterici olacağına inanılmaktadır.

İpek Yolu üzerinde bulunan kavşak noktalarının haritada gösterilmesi yine olumlu bir yaklaşım olacaktır. Türk Dünyası denilince akla ilk gelen Asya kıtasındaki coğrafyaya erişimin hangi noktalar üzerinden yapılabileceği hakkında öğrencilerin zihninde bir fikir oluşturulması yerinde olacaktır. Zira ders kitaplarında sunulan görseller derin bir mesaj iletir ve öğrencilerin zihnine belirli bir toplumun ulusal ve kültürel değerlerini aşılır (Rehman vd., 2022, s. 10563).

Türk tarihine yön veren savaşların, antlaşmaların yapıldığı yerlerin gösterilmesi de yine Türk dünyası haritasının değerini artıracak bir diğer husustur.

Haritanın ortaokul 5. sınıf öğrencileri için değil de öğretmenler ve üst düzey öğrenim görmüş kişiler için eklendiği izlenimi oluşturmaktadır. Ders kitapları ve özelde Türkçe ders kitapları için yapılan eleştirilerden birisi olan ders kitabının kullanıcılarından birinin de öğrenciler olduğu ancak Türkçe ders kitapları hazırlanırken bu husus dikkate alınmadan ders kitaplarının baskısının yapıldığı fikrini söz konusu "Türk Dünyası Haritası" da desteklemektedir.

V. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer verilen Türk Dünyası haritasının tek sayfaya yatay olarak yerleştirildiği görülmektedir. Haritanın iki sayfaya yayılmış bir şekilde verilmesinin görünürlüğü ve akılda kalıcılığı artıracığı düşünülmektedir.

Türk Dünyası haritaları hazırlanırken alanda çalışmış, coğrafyayı ve Türk Dünyasını iyi bilen Türkologlardan daha fazla destek alınmalıdır. Talim ve Terbiye Kurulu'nda kartografya bilim dalından akademisyenlerin ve uzmanların mutlaka bulundurulması ve bu haritaların onların kontrolünden geçmesi gerekmektedir. Bu ve benzeri kurullarda mutlaka kartograflara yer verilmelidir.

Ders kitaplarında yer verilen Türk Dünyası haritalarının bulunduğu sayfada karekod oluşturularak

daha önceden hazırlanmış detaylı bir haritaya ve sanal müze şeklindeki bir uygulamaya ulaşılması sağlanmalıdır. Oluşturulacak uygulamada ilgili yerler hakkında detaylı bilgi metinleri de yer almalıdır. Haritada ve uygulamada yer alan görseller Türk Dünyasına ait işitsel öğelerle de desteklenmelidir. Türk dünyası haritaları hazırlanırken Türk dilinin Dîvânu Lugâti't-Türk, Evliya Çelebi Seyahatnamesi gibi önemli yadigârlarından da yararlanılmalıdır. Aynı zamanda geçmiş dönemde haritacılık alanına katkı sunan Biruni, Piri Reis, Katip Çelebi, Ali Macar Reis gibi isimlerin çalışmalarından da yararlanılması yerinde olacaktır. Polatcan (2014) Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde Türk dünyasındaki önemli mimari yapılardan bahsettiğini "Evliya Çelebi seyahat ettiği yerlerdeki kale, türbe, cami, köprü, çeşme vb. yapılarda bulunan kitabelerdeki yazıları büyük bir özenle yazarak onlar hakkında bilgilenmemizi sağlamıştır. Bunlar Evliya Çelebi tarafından yazılmamış olsaydı bugün birçoğu yok olan bu yapılar ve üzerlerindeki epigrafik öğelerden haberdar olunması mümkün olmayacaktı" (Polatcan, 2014, s. 700) şeklinde dile getirmektedir. Üç boyutlu anıtların yerleri de haritalar üzerinde gösterilebilir (Alyılmaz vd., 2010; Alyılmaz vd. 2010).

Haritaların öğretim materyallerinde ve ortamlarında kullanımı görselliğin faydasından yararlanmayı en üst düzeye çıkarmaktadır. Ormanoğlu vd. (2024) da "İlk Türk dünyası haritası ve benzeri tarihî haritalar hakkında görsel ve işitsel öğeler içeren eğitim/öğretim materyalleri oluşturulmasının, ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin tarih okuryazarlığının gelişimine de katkı sağlayacağına, tarihsel olayları araştırma sürecinde yalnızca gerçek materyallere değil sanal ortamda sunulan kaynak ve kanıtlardan da yararlanmanın, tarih okuyazarı bireyden beklenen temel özelliklerden" (Ormanoğlu vd., 2024, s. 82) biri olduğuna değinmektedir.

Türk dünyası haritalarına yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili uygulamalarda da yer verilmesi düşünülmelidir. Er (2015) yabancılara Türkçe öğretimi gerçekleştirilen sınıflarda bulunan Türkiye ve Dünya haritalarının öğretimdeki önemine dikkat çekmektedir.

Türk dünyası ile ilgili olarak öğretim programlarında, ilgili yönetmeliklerde adımların atılmış olması dikkat çekici ve oldukça önemli adımlardır. Bu adımların daha da ileriye taşınması gerekmektedir. Türk dünyası ile ilgili olarak pek çok çalışma yapılmış; yapılan çalışmalarda bu coğrafyalardaki her yaşta öğrenim gören öğrencinin, soydaşları ile ilgili her türlü bilgiye sahip olması gerektiği yönünde hedefler ortaya koyulmuştur. Bu çalışmaların dikkat çekenlerinden bazıları da Alyılmaz, S. (2015) ve Alyılmaz (2015b)'dir. Bu çalışmalarda Türk dünyası vatandaşlığının temelini atıldığı proje, projenin hedefleri ve amaçları detaylıca ele alınmaktadır. Alyılmaz, S. (2015) projenin amacını "Projenin genel amacı öncelikli olarak Türk Dünyası'ndaki üniversiteli gençlerde Türk Dünyası Vatandaşlığı bilincini geliştirecek bir "Türk Dünyası Vatandaşlığı" eğitim programının geliştirilmesidir." (Alyılmaz, S., 2015, s. 79) şeklinde ifade etmektedir. İlkokul ve ortaokul Türkçe dersi müfredatlarının da bu amaçlara hizmet edecek şekilde güncellenmesinin Türk Dünyası Haritasına ders

kitaplarında yer verilmesindeki amaçlara daha iyi hizmet edeceği düşünülmektedir.

Araştırmacıların katkı oranı

İsmail Çoban: Literatür taraması, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Makale Yazımı, Düzenleme; **Faruk Polatcan:** Literatür taraması, Öz, Giriş, Yöntem, Makale Yazımı, Düzenleme

Çatışma Beyanı

Yazarlar arasında bu çalışmanın hazırlanması ile ilgili çıkar çatışması olmadığını beyan ederiz

Kaynakça

- Alyılmaz, C. (1994). Sözlük bilim ve Dîvânu Lugâti't-Türk. *Türkologiya*, 1, 12-16.
- Alyılmaz, C. (2002). Eski Türk şehirleri ve Semerkant. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 20, 303-311.
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun yazıtlarının bugünkü durumu*. Ankara: Kürmay.
- Alyılmaz, C. (2012). İslamiyet öncesi Türk eserleri. *Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Abideleri*, 6-105, (ed. İ. Demirci ve İ. Terzioğlu). Ankara: Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği Yay.
- Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2015b). "Türk dünyası vatandaşlığı"na doğru. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 69-76.
- Alyılmaz, C. (2021). *Bilge Tonyukuk yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alyılmaz, C., & Alyılmaz, S. (2014). Amirbek Turatoviç Muratov'dan Yenisey'e sesleniş. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 68-84.
- Alyılmaz, S. & Alyılmaz, C. (2022). Günümüz dünyasında dil haritalarının ve dil atlaslarının önemi. içinde *Prof. Dr. Metin Ekici Armağanı*. (ed. Selami Fedakar, Muvaffak Duranlı) İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, s. 293-304.
- Alyılmaz, S. & Şahin, H. (2019). About the work and map of Mahmud Al-Kashgari. 2nd Cilicia International Symposium on Engineering and Technology (CISSET 10-12 October 2019) Proceedings Book, 404-406, (ed. M. Yakar vd.). Mersin - Ankara: Mersin Üniversitesi - Sage Yay.
- Alyılmaz, S. (2015). Türk dünyası vatandaşlığı projesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 77-85.
- Alyılmaz, S. (2018). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hedef kitlenin / "öğrenen"in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(4), 2452-2463.
- Alyılmaz, C., Alyılmaz, S., & Yakar, M. (2010). Measurement of petroglyphs (rock of arts) of Qobustan with close range photogrammetry. *International Archives of Photogrammetry. Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, 38(Part 5), 29-32.

- Alyılmaz, C., Yakar, M., & Yılmaz, H. M. (2010). Drawing of petroglyphs in mongolia by close range photogrammetry. *Scientific-Research and Essays*, 5 (11), 1216-1222.
- Çoban, İ. (2024). Türkçe öğretiminde program geliştirme. içinde *Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi (Kuramlar-Terimler-Yöntemler-Uygulamalar)*. (yay. haz. C. Demir ve E. Karakuş). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 461-502.
- Er, O. (2015). *Yabancılara Türkçe öğretimi uygulamalarının kültürel farkındalık oluşturma açısından incelenmesi*. (Doktora tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.
- Güneş, F. (2022). *Ders kitaplarının özellikleri ve incelenmesi*. Ankara: Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*, (24. Basım). İstanbul: Nobel Akademi.
- Küçükahmet, L. (2011). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB, (2024a). *Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39000&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 10.02.2025
- MEB, (2024b). *5. sınıf Türkçe ders kitabı*. (ed. Yusuf Uyar, İsmail Yavuz Öztürk, Bilal Şimşek ve Gülbike Yıldırım). MEB Yayınları.
- MEB, (2024c). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> Erişim tarihi: 10.02.2025
- Ormanoğlu, Ç., Ormanoğlu, E., & Işıktaş, G. (2024). Ortaöğretimde tarihî haritalara ilişkin coğrafi bilgi sistemleri tabanlı materyal kullanımı: ilk Türk dünyası haritası örneği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 66-86.
- Polatcan, F. (2014). Evliya Çelebi seyahatnamesi'ndeki epigrafik öğelere dair bilgiler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (56), 691-712.
- Rehman, M. F., Hussain, R., Khan, M. A., & Ullah, S. (2022). The power of images in the school textbooks: analyzing the impact of textbooks images on the minds and learning of students. *Journal of Positive School Psychology* <http://>6 (9), 10553-10565.
- Tekin, T. (2014). *Orhon yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ülper, H. (2010). *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_07/09_185109_turk_dunyasi_haritasi_ttkb.pdf Erişim tarihi: 10.02.2025
- https://www.harita.gov.tr/uploads/files/products/bagi_msiz-turk-cumhuriyetleri-siyasi-haritasi-1700.pdf Erişim tarihi: 10.02.2025

© Author(s) 2025. This work is distributed under <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>